

**TIEDEJULKAISEMISEN
TILANNE SUOMESSA JA
NÄKÖKULMIA
AVOIMEEN
JULKAISEMISEEN
KUSTANTAJAN NÄKÖKULMA
LEENA KAAKINEN**

Suomalaisen tiedekustantajan näkökulma

- Suomalaiset tiedekustantajat toimivat eri tavalla kuin kansainväliset
- Suomalaiset tiedekustantajat ovat pieniä
- Valtaosa suomalaisista tiedejulkaisijoista on tieteellisiä seuroja, joista monilla on hyvin pienet resurssit
- Suurimmat toimijat ovat kirjankustantajia (Gaudeamus, Vastapaino, SKS), mutta nekin ovat pieniä verrattuna kotimaisiin yleiskustantamoihin ja erityisesti kansainvälisiin tiedekustantamoihin

Suomalaisen tiedekustantajan näkökulma

- Toimintaa ei ohjaa voiton tavoittelu, vaan tavoitteena on julkaisemisen kulujen kattaminen ja toiminnan jatkuminen
- Kotimaiset kustantajat ovat pitäneet hintansa kohtuullisina, toisin kuin suuret ulkomaiset tiedekustantajat
- Tavoitteena tutkimustiedon välittäminen mahdollisimman laajalle, tieteen palveleminen tutkimustietoa välittämällä
- Tutkimustiedon välittäminen tutkijayhteisölle, opiskelijoille sekä suurelle yleisölle tiedettä yleistajuistamalla

Kirjankustantajien nykytilanne

- Kirjankustantajien toimintaedellytykset muuttuneet ja heikentyneet voimakkaasti
- Toiminnan kulujen kattaminen julkaisujen myynnillä yhä vaikeampaa
- Rinnakkaistallentamisen hankaluus kustantajan kannalta. Embargo ei kirjojen tapauksessa ole ratkaisu. Embargo myös ristiriidassa Plan S:n periaatteiden kanssa.

Tieteellisten seurojen nykytilanne

- Tieteellisten seurojen toimintaedellytykset hankaloituneet
- Nykyinen rahoitusmalli perustuu jäsenmäärään ja siihen, että seuralla edellytetään olevan muitakin tuloja (jäsenmaksu, julkaisujen myynti). Avoimen julkaisemisen kannalta ongelmallinen ja kaipaa uudistamista.
- Moni tieteellinen lehti tehdään talkootyönä, ilman korvausta tai hyvin pienellä korvauksella. Tämä ei ole kestävä ratkaisu. Tarvittaisiin ratkaisuja, jotka parantavat edellytyksiä tehdä tätä työtä.

OA-julkaiseminen: uusi mahdollisuus?

- Avoin julkaiseminen voisi olla uusi toimintamalli vanhan ja ongelmallisen myyntiin perustuvan mallin tilalle, jos siihen kehitetään järkevä ja kestävä rahoitusmalli.
- Ei rahoitetaakaan julkaisemisen kustannuksia julkaisujen myynnillä, vaan kustantaja saisi rahoituksen julkaisun tekemiseen, jos julkaisee sen avoimesti.
- Suomalaisilla kustantajilla julkaisujen tekemisen kulut ovat hyvin kohtuulliset, joten kysymys ei ole suurista summista.

OA-julkaiseminen: uusi mahdollisuus?

- Kustantajan perusongelma: Open Access -kustantaminen ei voi olla taloudellisesti kestävää, sillä laadukas tiedekustantaminen vaatii resursseja, mutta tuloja ei käytännössä ole.
- Jos ei onnistuta kehittämään uutta rahoitusmallia menetettyjen myyntitulojen tilalle, tiedekustantamisen taloudelliset edellytykset murenevät.
- Suomalaiset tiedekustantajat ovat halukkaita julkaisemaan avoimesti, mikäli kestävä rahoitusmalli löydetään.

Suurimmat esteet OA:n leviämislle

- Julkaisemiseen osoitetun rahoituksen puute tai hajanaisuus
- Tutkijoiden ristiriitaiset kannustimet. Tämä vaikuttaa myös kustantajiin.
- Plan S:n periaatteiden toteuttaminen vaatii puuttumista molempiin ongelmiin.

Kannustinten ristiriitaisuus

- Kannustimet avoimeen julkaisemiseen ovat tutkijoiden kannalta ristiriitaiset
- Tutkimustyön rahoittaja saattaa vaatia avointa julkaisemista, mutta taustayliopiston rahoitus riippuu julkaisijan tasoluokituksesta, mikä suosii usein ei-avoimia kustantajia
- Tutkijat joutuvat usein valitsemaan, julkaisevatko avoimesti (jolloin teksti luetaan ja siihen viitataan) vai julkaisevatko korkealle luokitetun ei-avoimen kustantajan kautta (jolloin laitos saa rahoitusta mutta julkaisu saa vähemmän lukijoita)
- Tilanne ei rohkaise kustantajia siirtymään avoimuuteen

Kannustinten ristiriitaisuus

- Jotta Plan S:n periaatteet ja tavoitteet toteutuvat, täytyy tutkijoille luoda selkeät ja voimakkaat kannustimet julkaista avoimesti.

Rahoituksen hajanaisuus ja puutteellisuus

- Suomessa ei ole avoimeen julkaisemiseen erikseen varattua rahoitusta
- Plan S:ssä edellytetään, että julkaisemisen rahoituksen täytyy tulla instituutioilta (rahoittajat ja yliopistot), maksajana eivät saa olla yksittäiset tutkijat itse.
- Siksi tarvitaan institutionaalista rahoitusta

Rahoituksen hajanaisuus ja puutteellisuus

- Avoimen julkaisemisen kustannukset voidaan liittää osaksi tutkimusprojektien rahoitusta, mutta osuutta ei ole korvamerkitty > ei toimi käytännössä
- Avointen julkaisusarjojen perustamiseen on saatu määräaikaista projektirahoitusta (esimerkiksi SKS sekä Helsinki University Press)
- Jatkuva, pitkäjänteinen työ ja projektirahoitus hankalasti yhdistettävissä

Rahoituksen hajanaisuus ja puutteellisuus

- Tutkijoiden henkilökohtaisissa apurahoissa ei yleensä ole erikseen julkaisemiseen varattua osuutta.
- Tutkijat keskenään epätasa-arvoisessa asemassa, osalla rahoitusta julkaisemiseen, osalla ei.
- Plan S:n periaate, että yksittäisten tutkijoiden ei pitä olla maksaja, sopii huonosti yhteen tämän tilanteen kanssa.

Miksi julkaisemiseen tarvitaan rahoitusta?

- Tiedekustantajat tekevät paljon työtä tutkijoiden tuottamien käsikirjoitusten laadun arvioimiseksi ja niiden jalostamiseksi toimitustyön avulla.
- Laadukas vertaisarviointi
- Editointi
- Taitto, mahdolliset kuviot/kuvitus/kartat, hakemisto
- Tiedotus, viestintä, löydettävyys

Miksi julkaisemiseen tarvitaan rahoitusta?

- Julkaiseminen avoimella alustalla, DOI-rekisteröinti, metadata, indeksointi, metriikka, muut löydettävyyttä edistävät toimenpiteet
- Sähköisen julkaisualustan mahdollistamat rikastetut sisällöt (ääni- ja videoklipit ym.).
- Verkossa avoimesti julkaistavissa kirjoissa lisäksi mahdollisuus saada kirja painettuna versiona (print on demand -palvelu)

Miksi julkaisemiseen tarvitaan rahoitusta?

- Plan S esittää, että tiedekustantajille on laadittava kriteerit niiden tarjoamien palvelujen laadusta
- Kustantajien tulee täyttää nämä vaatimukset ja toimia vastuullisesti. Palvelujen oltava laadukkaita.

Ehdotus rahoitusmallin luomiseksi

- Koska avoimen tiedejulkaisemisen edistymisen esteenä on puutteellinen ja heikosti kohdennettu rahoitus, Suomeen tarvitaan uudenlainen avoimen julkaisemisen rahoitusjärjestelmä

Ehdotus rahoitusmallin luomiseksi

- Järjestelmän tulisi täyttää seuraavat kriteerit:
 - 1) Rahoitus asettaa tutkijat Open Access -julkaisemismahdollisuuksien suhteen tasaveroiseen asemaan.
 - 2) Rahoituksen saajat valitaan tieteellisin perustein samaan tapaan kuin tiederahojuksen saajat.
 - 3) Rahoitusta voi käyttää julkaisemiseen eri julkaisukanavien kautta.
 - 4) Rahoitusta ei voi käyttää muuhun tarkoitukseen kuin avoimeen julkaisemiseen.

Ehdotus rahoitusmallin luomiseksi

- Toivon keskustelua tiederahoittajien, yliopistojen, julkaisijoiden, kirjastojen, tiedehallinnon ja tutkijoiden kesken
- Yhteistyö rahoitusmallin luomiseksi – rahoittajina julkiset ja yksityiset tiederahoittajat yhdessä.
- **Tällainen rahoitusmalli olisi valtakunnallisesti merkittävä tiedepoliittinen ratkaisu, joka poistaisi avoimen tiedejulkaisemisen pullonkauloja ja kohentaisi niin tutkijoiden kuin tiedekustantajien toimintamahdollisuuksia huomattavasti.**

OTA YHTEYTTÄ

Leena Kaakinen, kustannusjohtaja
Gaudeamus & Helsinki University Press
leena.kaakinen@gaudeamus.fi